

'רועי ארקדיה'
של ניקולא פוסן,
1637

מלאכת החיים

אנושי, אנושי מדי: ספר לחופשיים
ברוך // פרידריך ניטשה עריכה: יעקב גולומב, מגרמנית: אדם טונבאום

בעז נוימן

יעקב גוטשלק; מאגנס והמפעל לתרגום ספרות מופת. 544 עמודים

תנפץ לרסיסים במעבר מ'העולם הישן' אל המודר-
נה. ככזה אין הוא אלא משוטט שאוסף שרידים.
לא בכדי קשה להגדיר את אופיו של הספר.
יצירה פילוסופית? בוודאי. ניטשה עוסק בסוגיות
פילוסופיות קלאסיות כמו 'מטאפיזיקה', 'אמת'
ו'שקר', 'צדק' ו'מוסר'. אך באותה נשימה זה גם
ספר שעוסק בסוציולוגיה ומדע המדינה. באחת
מהברקות הספר הוא כותב: "רעת הקהל - עצלות
הפרט" (עמ' 241). הספר יכול להיקרא גם כאוסף
של תובנות והרהורים על 'המצב האנושי'. הרוע
הוא נדיר, כותב ניטשה, שהרי "רוב בני האדם
עסוקים מדי בעצמם מכרי להיות מרושעים" (עמ'
82). אמירה שהיתה יכולה להיכתב רק על ידי מי
שלא הכיר את המאה ה-20.

ניטשה הוא גם מספר מחונן, ומחנך, וגם
פסיכולוג ופסיכואנליטיקאי שהקדים בדור את
פרויד. הוא מוצא עניין רב ביחסי הורים-יל-
דים. ההורים הם כסילים, הוא קובע נחרצות,
שהרי "השגיאות הגסות ביותר בהערכת אדם
נעשות בידי הוריו" (עמ' 214). 'באנושי, אנו-
שי מדי' אפשר לזהות אפילו את האבטיפוס של
ספרי הייעוץ השימושיים. מעין 'הוראות הפע-

לה' לחיים. בני זוג יוכלו
ללכת אליו לטיפול ווגי:
"איכותם של נישואים
מוכיחה עצמה ביכולתה
לשאת לפעמים 'חריגה
מן הכלל'" (עמ' 209).
והוא ממליץ גם שלא
להתענות יותר מדי
מייסורי המצפון, שהרי
הם "שטות כמו נגיסה של
כלב באבן" (עמ' 423).

ניטשה הוא פילוסוף
גדול. אבל בניגוד לרבים הוא גם קריא וידידי-
תי ודלוונטי. לרשות הקורא העברי כבר עומדים
ספריו המרכזיים וההשובים בתרגומו של ישראל
אלדר. אלדר היה אמור לתרגם גם את הספר הזה,
אבל מת לפני שהספיק להתחיל במשימה. את
המלאכה המאתגרת לקח על עצמו יעקב גוטשלק,
שתירגם את חלקו הראשון של הספר, אך מת גם
הוא באמצע העבודה. מי שסיים אותה הוא אדם
טונבאום. מכיוון ש"כל מילה היא דעה קדומה"
(עמ' 428), אין ראוי יותר מניטשה להיות מתורגם
ביותר מקול אחד. e

בניטשה פגשתי לראשונה בצבא, כשמפק'
דיי חזרו על קביעתו האלמותית "מה שלא
הורג מחשל". ישראל אלדר תירגם את המ'
שפט אחרת: "מה שאינו מחסל אותי מחסן אותי".
באוניברסיטה למדתי שחיילים גרמנים במלחמת
העולם הראשונה קיבלו את ספרו 'כה אמר זרתו-
סטרא' ונשאו אותו איתם אל שדות הקרב. הגא-
צים הפכו אותו לפילוסוף שלהם (הוא, כמובן, לא
ידע שהוא כזה). ויקטור פרנקל, אסיר אושוויץ,
מצא בניטשה נחמה קיומית. ניטשה לימד אותו
ש"אם יש לך איזה למה שלמענו תחיה - תוכל
לשאת כמעט כל איך". בראשית המאה ה-20
העלו אותו על נס חברי השומר הצעיר. בראשית
המאה ה-21 ממשיכים סטודנטים, בעיקר בפקול-
טות למדעי הרוח, למצוא בכתביו השראה. נראה
שתקצר היריעה מלמנות את רשימת המעריצים,
המושפעים ו'ממשיכי דרכו'.

תרגום היצירה 'אנושי, אנושי מדי' הוא אירוע
תרבותי מהמעלה הראשונה בעולם המו'לות
הישראלי. ניטשה הוא מענקי הרוח של העידן
המודרני, והספר הזה הוא אחת מפסגות יצירתו.
בניגוד למצופה מפילוסוף, על אחת כמה וכמה
גרמני, ניטשה לא מציע יצירה אחת גדולה,
שלמה, קוהרנטית. להיפך, הוא חותר תחת כל
ניסיון ליצירה כזו. החתרנות מתבטאת קודם כל
בצורה: 'אנושי, אנושי מדי' מורכב ממאות פרג-
מנטים, משפטים, פסקאות. ליצירה הניטישיאנית
אי אפשר לעשות רדוקציה. לניטשה אין 'השק'
פת עולם. גם לא 'תזה'. לא אחת הוא בונה ומ'
פרק ובונה מחדש משהו אחר. זו דרכו להתמודד
עם קבעונות מחשבתיים ודפוסים שברך כלל
מפרים את שלוות רוחו. כך, למשל, הוא מוטרד
ממצב השפה. ההכרה בימינו, הוא כותב, נחסמה
במידה רבה על ידי העובדה שהמילים "במשך
מאות שנים של הגזמה רגשית, נעשו עמומות
ונמלצות" (138). לכן משהקי מילים מבחינתו הם
קיש הצלה.

וייתכן שניטשה בכלל לא מפרק דבר. יש
הרואים בו מי שבסך הכל מתאר עולם שבור שה-

עוד 3 ספרים על ניטשה

ניטשה: חיי הגות

< רידיגר ספרנסקי

ניטשה בתרבות העברית

< עורך: יעקב גולומב

ניטשה: חיים של ביקורת

< רונלד היימן